

PARTICULARITATI ALE NUVELEI ROMÂNE DE EXPRESIE GERMANA

Asist.univ. LUCIA LARISSA PALEA

ZUSAMMENFASSUNG

Da heutzutage großer Wert auf interkulturelle Beziehungen gelegt wird, haben sich viele Literaturwissenschaftler mit dem Thema der rumänisch-deutschen Literatur befasst, die die rumänische Literatur äußerst bereichert. Die vorliegende Arbeit versucht einen Überblick der rumänisch-deutschen Novellistik darzustellen, anhand eines berühmten siebenbürgischen Schriftstellers – Erwin Wittstock.

În literatura română de expresie germană, nuvela a apărut doar la sfârșitul secolului al XIX-lea, însă perioada cea mai prosperă din punct de vedere al nuvelisticii a constituit-o cea interbelică.

Literatura germană din România a fost reprezentată de numeroase personalități, printre care, în domeniul prozei, s-au evidențiat la sfârșitul secolului al XIX-lea Gustav Seivert și Josef Marlin, iar în secolul al XX-lea Erwin Wittstock, Adolf Meschendörfer, Heinrich Zillich și Oscar Walter Cisek. Evoluția fiecăruia a fost diferită, datorită faptului că regiunile din care proveneau erau distincte, asemeni experiențelor de viață trăite, mediilor străbătute, oamenilor întâlniți. Operele lor, create în acea perioadă, arată profiluri diferite, cu contribuții de valoare la îmbogățirea literaturii din țara noastră.

Dat fiind faptul că activitatea editorială din acea perioadă era întemeiată pe baze strict comerciale, cărțile scriitorilor germani din România întâmpinau mari greutăți până la apariție, iar tirajul mic, impus de numărul redus de cititori germani din țara noastră, nu ispăsea nici măcar editori cu vederi culturale mai largi, astfel încât, adesea, scriitorii se adresau cu volumele lor editurilor din străinătate, în special din Germania sau Austria. Totuși, trebuie subliniat faptul că, în cadrul unei arii tematice mai largi, care îi caracterizează pe acești scriitori, tematica literaturii lor este în mare parte legată de realitățile țării în care trăiau și scriau. Ei s-au inspirat fie din realitățile și problemele minorității germane, fie din viața poporului român sau a minorităților naționale din România, această literatură putând fi astfel considerată, pe bună dreptate, literatură română de expresie germană.

Numeroase sunt publicațiile lui Gustav Seivert în domeniul istoriei, fiind dedicate locurilor sale natale, în special, și istoriei Transilvaniei în general. Punctul culminant al creației sale literare îl reprezintă „Culturhistorische Novellen aus dem Siebenbürger Sachsenlande“ („Nuvele cultural-istorice din țara sașilor transilvăneni“). Strădaniile de a reda momente importante din istoria sașilor transilvăneni s-au regăsit și în nuvelele altor scriitori de naționalitate germană. Josef Marlin a scris și el nuvele remarcabile, reunite în ciclul „Geschichten des Ostens“ („Povestiri de la răsărit“), titlul, având o anumită rezonanță poetică, declanșează în scriitor o stare de elegie. O trăsătură a nuvelor lui Seivert o reprezintă caracterul documentar, strădania autorului de a se baza în exclusivitate pe izvoare istorice, văzând în răspândirea cunoștințelor sale în domeniul istoriei, scopul principal al nuvelor sale cultural-istorice, ceea ce l-a determinat de la început ca prezentările sale să fie cât se poate de reale și fondate. Tot ceea ce se îndepărta puțin de la prezentări științifice era denumit de el ca fiind licență poetică, deoarece considera că fusese nevoit să apeleze la aceasta din lipsă de informații cu privire la anumite perioade.

În timp ce din nuvelele dramatice ale lui Heinrich Zillich, „Der Urlaub“ („Concediul“) sau „Der baltische Graf“ („Contele baltic“), reiese din ce în ce mai intens o retorică a naționalului și eroicului, Erwin Wittstock șlefuieste și îmbogățește tradiția literaturii de expresie germană prin studii psihologice ale caracterelor și configurații simbolice ale elementelor etnografice: „Die Freundschaft von Kockelburg“ („Prietenia de la Cocleți“) sau „Miesken și Riesken“.

Pe scena aceleiași literaturi de expresie germană, bucureșteanul Oskar Walter Cisek a reprezentat o apariție remarcabilă, în special datorită traducerilor, eseurilor, dar în special a prozei sale. Oscilând între cultura germană și cea română, a scris povestiri și nuvele și a fost apreciat de renumiți scriitori germani, cum ar fi Thomas Mann, Arnold Zeig și Oskar Loerke. Într-un mod expresiv, Cisek conferă viață realităților balcanice, foametea și dragostea fiind forțele călăuzitoare ale personajelor sale, locul acțiunii devine scena unor pasionale coliziuni determinate de destin.

Nu putem însă vorbi despre nuvela scriitorilor români de expresie germană fără a analiza creația literară a unuia dintre cei mai reprezentativi exponenți ai acestui gen literar și anume Erwin Wittstock, cunoscut nu doar în țara noastră, ci și peste hotare. Erwin Wittstock s-a născut într-o familie din pătura mijlocie, de felul celor pe care avea să le zugrăvească mai târziu în nuvelele și povestirile sale. Copilăria și-a trăit-o în Avrig, mic oraș situat la poalele Făgărașilor. De la fragedă vârstă a avut în fața

ochilor privești de o rară frumusețe a șesurilor acelei depresiuni. În nuvelele de mai târziu a dedicat pagini întregi peisajului natal, în care se regăsesc mulți dintre eroii operelor sale. Casa cu ziduri groase și cu gratii puternice la ferestre, așa cum se construiau locuințele săsești, a rămas întipărită în minte scriitorului. Aceste imagini sunt amplu prezentate în nuvela „Der Viehmarkt von Wängertsthuel“ („Târgul de vite de la Wängertsthuel“): *„Cunoașteți zona în care am crescut: un petic de târg, jumătate oraș, jumătate sat ... din Transilvania. Îl caracteriza o anumită blândețe, pe când eram tânăr. Viața lipsită de griji din acea zonă viticolă pătrundea în acorduri de pian prin ferestrele deschise în piață și pe străzi, fațadele în stil baroc dezvăluiau o veche bunăstare și moșteniri scumpe, ascunzând în spatele draperiilor, care foșneau când adia vântul, camere întunecoase și reci ... Din pivnițe se ridica parfumul vinului și mustului, ajungând până la porțile arcuite, învăluindu-i și ademenindu-i pe cei care intrau“¹.*

Lumea din jur, români și sași laolaltă, oameni cu stare mijlocie sau săraci, reprezintă primul univers, din care vor izvorî viitoarele sale scrieri. Ideea apropierei dintre români și sași este deci rezultatul experienței proprii, directe, încă din anii copilăriei, când au avut loc primele sedimentări în conștiință. Tot atunci și-a dat seama că mulți sași și români emigrau spre America, majoritatea fiind oameni săraci, plecați în căutare de lucru, atunci când bucata de pământ, pe care o aveau, nu mai era suficientă pentru a-i hrăni pe ei și ai lor sau când nu găseau loc de muncă în atelierele sau fabricile din preajma satului. O viziune specific țărănească, determinată de prețul pus de țăran pe mica sa fâșie de pământ, s-a constituit în elementele ei de bază, în conștiința scriitorului, în ceea ce privește atitudinea sa față de elementele proletarizate ce își părăseau satul, luând fie calea Americii, fie aceea a fabricii. Aceștia erau considerați ca rupându-se de matca lor și priviți cu compasiune sinceră și cu un îngăduitor aer de superioritate din partea celor ce nu ajunseseră încă în această stare și se simțeau apărați de perspectiva ei. Însă drama celor plecați peste Ocean nu l-a atras îndeajuns, căci peste impresiile sumbre ale primei vârste și-a lăsat o amprentă mult mai puternică tragică experiență a războiului, trăită la începutul tinereții. Aceasta i-a orientat în alt fel amintirile copilăriei, uneori lăsând întâmplări grave, cunoscute în sat, cu mult mai prejos decât copleșitorul val de nenorociri aduse de primul război mondial, alteori transformând cadrul satului de odinioară într-un colț râvnit pentru liniștea de acolo, din care dispăreau imaginile triste, figurile chinuite, rămânând doar aspectele care confereau optimism. Astfel, satul reprezintă adesea în opera lui Wittstock un univers închegat, prielnic, spre care se îndreaptă cu încredere pentru a afla valori etice stabile.

Războiul, cu întreaga sa problematică, va constitui un cadru central în nuvelele scriitorului. Acesta l-a străbătut, ca și alți tineri din generația sa, la vârsta adolescenței, începându-și tinerețea pe câmpul de bătălie. Pe atunci, Transilvania aflându-se încă sub stăpânirea austro-ungară, Wittstock a fost încorporat în armata imperială și, după un scurt stagiul de instrucție, a fost trimis pe frontul italian, la fel ca Apostol Bologa din romanul lui Liviu Rebreanu – „Pădurea spânzuraților“.

Intelectualul în formare, care fusese nevoit să se rupă de la învățătură pentru a înfrunta ploaia de gloanțe de pe front, a trecut printr-un puternic și adânc zbucium sufletesc, întrebându-se neîncetat despre rostul vieții sale și despre rolul vieții celorlalți oameni. Așa cum spunea mai târziu, în câteva însemnări despre geneza unora dintre nuvelele sale, în tranșeele războiului semănător de moarte cugetul său s-a agățat de ideea aflării „valorilor vieții“. *„Căutarea valorilor vieții m-a îndrumat să mă confrunt cu valoarea vieții acelor dintre semenii mei care se aflau nemijlocit dominați de împrejurările sociale și de cruzimile războiului. Din aceste reflecții a rezultat pentru mine examinarea problemei pace-război dintr-o perspectivă principală, din perspectiva postulatelor morale care trebuiau să călăuzească atât comportarea mea, cât și a tovarășilor mei“².*

Condițiile în care trăia atunci, revolta împotriva forțelor mai presus de el, care-i determinau soarta într-un fel sau altul, fără voința lui, l-au făcut pe tânărul de douăzeci de ani să nutrească gânduri insurgente, să caute căi de împotrivire, să încerce a exprima public protestul său. Unei astfel de frământări îi datorează Wittstock și orientarea către literatura și chiar unele scrieri de mai târziu, între care nuvela „Die Begegnung“ („Întâlnirea“), apărută în 1944 în revista bucureșteană „Volk im Osten“ („Poporul de la răsărit“) și apoi în 1957 în volumul „Die Begegnung. Drei Novellen“ („Întâlnirea. Trei nuvele“). Nuvela a fost tradusă în limba română (1963) și în limba maghiară (1973).

¹ Erwin Wittstock, *Der Viehmarkt von Wängertsthuel*. În: „Einkehr. Prosa aus Siebenbürgen“, München, Verlag Südostdeutsches Kulturwerk, 1999, p. 280

² Erwin Wittstock, *Die Schiffbrüchigen*, București, Editura Kriterion, 1986, p. 429

Acțiunea nuvelei se petrece către sfârșitul primului război mondial, în timpul ultimei ofensive habsburgice, din iunie 1918. Erwin Wittstock însuși se afla atunci în locurile pe care le descrie și comanda o secție de mortiere în regiunile Monte Meletta și Monte Grappa, în apropiere de Cele șapte sate, pe Col del Rosso. Povestitorul orb din nuvelă are conștiința sau mai exact spus intuiția, că dincolo de ceea ce se petrece în jurul său, de răsturnarea criteriilor și năzuințelor, nu poate să nu existe o lege morală, o scară de valori reală, a cărei cunoaștere și respectare de către oameni le-ar aduce pace interioară. Acestea erau, spune autorul, gândurile care îl frământau pe el însuși atunci când trecea prin încercări ca ale povestitorului orb. Doar după experiența tragică a clipelor trăite între cele două fronturi, în „țara nimănu“, și după ce cunoaște tragicul zbcucium al orbului, ofițerul Schenker simte surpându-se în el puterea jurământului depus, care-i interzicea și cea mai mică înțelegere cu dușmanul. El începe să se elibereze nu numai de convenționalul jurământ, ci și de educația și de modul lui vechi de viață, care-l ținuseră prizonier, îndreptându-se către o convingere nouă, care înlătură din principiu războiul din convingerile oamenilor. El își descoperă posibilități de a se împlini uman și social, în conștiința sa apare clară ideea necesității de a birui solitudinea, izolarea în care trăise anterior. El câștigă admirația cititorului, în primul rând nu pentru suferința sa omenească, ci pentru resursele pe care le găsește în interiorul său, de a participa la viața activă și de a munci.

După terminarea primului război mondial, Wittstock și-a finalizat studiile superioare la Universitatea din Cluj, apoi, fiind licențiat în Drept, a profesat avocatura la Sibiu. Activitatea sa literară începe în 1925, făcându-și debutul în presă cu povestiri și nuvele, parte din ele adunate în primul său volum „Zineborn“, apărut în 1927 la Sibiu. Încă din acest volum se disting câteva din trăsăturile care se vor accentua în proza scriitorului de-a lungul anilor, situându-l între realiștii critici.

În 1928, în timpul primei sale șederi în Germania, Wittstock l-a cunoscut pe Paul Fechter (1880-1958), pe atunci redactor la „Deutsche Allgemeine Zeitung“ din Berlin, care i-a publicat povestirea „Die Bienen“ („Albinele“) din volumul „Zineborn“, iar ulterior, în anii '30, a scris articole remarcabile despre Wittstock și operele sale. Acesta a fost primul său pas spre apreciere din partea ochiului critic al presei din Germania, care considera operele scriitorilor de limbă germană de dincolo de granițele Germaniei ca fiind de joasă calitate, neputând fi comparată cu literatura autohtonă. Fiind apreciat în Germania, Wittstock a putut astfel stabili relații cu scriitori germani și totodată cu edituri din Germania, care i-au publicat unele opere³, fiind deseori invitat la conferințe internaționale, festivități și cercuri de lectură (în cadrul cărora se începea cu o prezentare a Transilvaniei, se vorbea despre locuitorii acestei zone, despre obiceiuri și tradiții, despre viața și activitatea sașilor din Transilvania, iar în final erau lecturate opere literare).

Stuttgart, declarat „oraș al diasporei germane“⁴, găzduia din 1917 Deutsches Ausland-Institut, condus în perioada 1933-1943 de Richard Csaki, institut care conferea anual, împreună cu primăria orașului, un premiu literar intitulat „Volksdeutscher Schriftumpreis“. Această distincție i-a fost acordată lui Erwin Wittstock în anul 1936 pentru volumul în proză „Die Freundschaft von Kockelburg“ („Prietenia din Cocleți“). În anul următor acest premiu a fost obținut de Heinrich Zillich pentru romanul său „Zwischen Grenzen und Zeiten“ („Între hotare și timpuri“).

Cu ocazia aniversării a 550 de ani de la înființarea Universității din Heidelberg i s-a conferit titlul de dr.h.c., considerat ca fiind „*distins scriitor transilvănean și apărător al păstrării imaginii germanilor din străinătate*“⁵.

Chiar și după cel de-al doilea război mondial, în anii '50, edituri din Germania au fost interesate a-i publica operele: editura din Hamburg Hoffmann & Campe, apoi editura din Berlinul de Est Unionverlag au contribuit în continuare la cunoașterea operelor sale.

Preocupat în special de viața unei lumi mijlocii, care manifesta ostilitate față de înapoierea feudală, dar nu era capabilă de aspirații mai înalte și se ținea departe de luptele sociale, de viața muncitorimii, scriitorul a dezvăluit cum, în existența acestei lumi, se instaurau tot mai mult rutina, închistarea, condamnate de ea în vorbe, dar practicate în fapt. De aici și sensul criticii sale, precum și continua serie de contraste, generatoarele unei unde permanente de umor, rezultat adesea din felul cum scriitorul pare la început solidar cu personajele sale, îndepărtându-se însă treptat de ele și lăsându-le să-și trădeze viciile ascunse cu grijă sau doar ignorate.

³ Wittstock a colaborat în special cu Editura Langen-Müller din München

⁴ Michael Markel, Peter Motzan, *Deutsche Literatur in Rumänien und das „Dritte Reich“*, München, Editura IKGS, 2003, p. 138

⁵ *Ibidem*

Este de remarcat intensa prezență a episoadelor cu români, germani și maghiari, fără a se ivi însă diferențe generate de diversiunea națională. Scriitorul a rămas credincios orientării primite încă din copilărie, situându-se pe poziții conciliatoare, nu a combătut șovinismul, ci l-a înlăturat din preocupările sale, cu gestul simplu al omului de bună-credință căruia adversitățile de această natură îi erau organic străine, incompatibile cu principiile sale de etică socială. Mai mult decât numeroși nuveliști din acea perioadă, Wittstock sugerează în opera sa structura națională a Transilvaniei, însă fără abordarea problematicii social-politice, pe care această structură o aducea atunci, inevitabil, cu sine. „*Se oglindește neîndoios în această trăsătură dorința de bună-înțelegere, de prețuire reciprocă a specificului național, care mi-a fost transmisă în casă și în școală într-un anumit amestec de dispoziție împăciuitoare și simț al dreptății*”⁶. Acest „amestec” convenea și temperamentului său literar, de critic fără ostentație, mai mult prin ironii și aluzii, fără conflicte sociale intense, dar mai ales prin frământări interioare. Cu aceste limite, peisajul transilvănean al lui Wittstock rămâne totuși bogat și reprezentativ, acesta trebuie privit ca o realizare valoroasă, la un scriitor aparținând unei minorități naționale din România în perioada interbelică. Este semnificativ faptul că scriitorul și-a intitulat culegerea cea mai semnificativă din nuvelistica sa „*Siebenbürgische Novellen und Erzählungen*” („Nuvele și povestiri transilvănene”, 1956), subliniind și în acest mod apartenența sa și a literaturii sale la realitățile din această parte a țării noastre.

Acea atmosferă de ușoară idealizare a vieții burgheziei săsești provine prin urmare nu din considerente naționale, ci din sublinierea imaginilor unui trecut considerat patriarhal, stabil, în care se amestecau imaginile idilizate ale copilăriei. Dar aceasta mai cu seamă în perioada debutului și ca un reazem interior în fața dezorientării pe care i-o produsese războiul. În operele lui Wittstock, în general, și în nuvelele sale, în particular, și-a făcut loc, cu timpul, viziunea realistă, scriitorul manifestându-se critic și față de viața tradițională a conaționaliilor săi din Transilvania.

În urma unei analize amănunțite a creației sale literare, se observă anumite înrudiri între nuvelele lui Erwin Wittstock și cele ale unor remarcabili nuveliști germani, cum ar fi Theodor Storm (1817-1879), Wilhelm Raabe (1831-1910), Theodor Fontane (1819-1898) sau Gottfried Keller (1819-1890). Această observație se justifică datorita faptului că și Wittstock prezintă, realist și critic, un proces petrecut și în Germania cu un veac înainte, anume descompunerea treptată a burgheziei rurale și orășenești, înfățișată și de scriitorii mai sus-amintiți. Însă Wittstock urmărea acest proces pe fundalul și în condițiile conviețuirii cu românii și ungurii, în peisajul social din Transilvania secolului al XX-lea. De aici provin numeroase trăsături specifice, care îl deosebesc de acești scriitori germani.

Nu se poate vorbi la Wittstock de o satiră vehementă, demascatoare, critica sa alcătuiindu-se din ironii meșteșugite, din echivocuri subtile, din umorul și buna dispoziție ușor disprețuitoare cu care își înconjoară personajele, devenite cel mai adesea nu odioase, ci puțin neserioase, puțin ridicole și, în orice caz atrăgând neaderență, dispreț sau dojană din partea cititorului. Maestru al nuvelei, după principii observate cu stăruință, atent șlefuitor al expresiei, echilibrat în transmiterea concluziilor sociale, critic fără patimă, moralizator fără ostentație, ci mai mult discret, parcă jenat, preferând nu o dată să învâluie situațiile prezentate într-un aer de ușor senzațional, însă observator fin, obținând sugestii valoroase din exploatarea abilă a faptului mărunț și în aparență lipsit de importanță, prin astfel de capacități se remarcă Wittstock drept un bun creator de atmosferă, un bun stilist, un pictor de caractere în formele nuvelei clasice. Recunoașterea capacității sale literare încă din primii ani de activitate reiese și din faptul ca, deși tânăr, aproape necunoscut, departe de centrele culturale din Germania, a fost admis la o revistă de prestigiu ca „*Neue Rundschau*” („Revista nouă”) din Berlin, cu o tradiție de patruzeci de ani, unde colaborau celebri scriitori germani precum Gerhart Hauptmann, Thomas Mann, Hermann Hesse, toți în acea perioadă trecuți de cincizeci de ani și recunoscuți pe plan mondial.

Erwin Wittstock a scris și un valoros roman, „*Bruder, nimm die Brüder mit*” („Frate, ia-ți cu tine frații”, 1933), consacrat aceleiași lumi ca și a nuvelilor, adică păturilor mijlocii ale populației săsești din Transilvania, precum și o piesă de teatru, „*Die Töpfer von Agnethendorf*” („Olarii din Agnita”, 1953), care datează din 1927 și arată interesul său mai vechi pentru lumea scenei, a scris și amintiri despre perioada copilăriei (1958), precum și un număr de articole, studii, cronici sociale și literare, dând dovadă de pricepere în domeniul publicisticii. Însă aceste incursiuni în alte genuri rămân sporadice, fără continuitate în creația sa literară, care se alcătuiește în special din nuvele și povestiri. În afară de operele mai sus menționate, a mai publicat în 1936 și 1939 culegerile de nuvele „*Die*

---

⁶ Erwin Wittstock, *op.cit.*, p. 255

Freundschaft von Kockelburg“ („Prietenia de la Cocleți“) și „... abends, Gäste“ („Oaspeți la ceas de seară“). Ultimii ani ai celui de-al doilea război mondial și perioada următoare au marcat treapta cea mai înaltă a dezvoltării sale literare. Wittstock scrie acum nuvelele „Die Begegnung“ („Întâlnirea“, 1944), „Hochzeitsschmuck“ („Salba miresei“, 1944), „Der Sohn des Kutschers“ („Fiul vizitiului“, 1948), „Hollosch“ (1950) etc. Această intensificare a activității literare se datorează în primul rând faptului că, în noile condiții, se poate adresa direct cititorului pentru care scria și către care, în trecut, găsea cu greutate mijloace să ajungă. În al doilea rând, chiar tragedia celui de-al doilea război mondial, care spulberase orice urmă de patriarhalism, admirat cândva de scriitor, i-a lămurit mai clar un complex de împrejurări, intuit tulbure anterior, și l-a orientat către o literatură mai pronunțat militantă în slujba idealului de umanitate. Scriitorul a înțeles că valorile vieții, îndelung căutate de el, pot fi descoperite, apărute, generalizate printr-o situație mai activă în problematica politică și socială a contemporaneității. Astfel, în special după 1947, când se mută de la Sibiu la Brașov, activează cu înflăcărare în cadrul mișcării pacifiste, direcție în care sunt orientate concluziile multora dintre operele create în această perioadă.

Erwin Wittstock a fost refractar la influențe moderniste, decadente, în vogă în perioada interbelică, preferințele sale s-au îndreptat cu consecvență spre realiști, din rândurile cărora făcea parte. Umanitatea caldă cu care își învâluie personajele, spiritul de înțelegere pentru natura omenească și chiar acea preferință pentru frământările lăuntrice, evitarea ciocnirilor violente l-au ținut departe de literatura hitleristă, care a influențat numeroși scriitori din Germania acelei epoci. Dacă am căuta un corespondent al nuvelor sale în literatura română, ar trebui să ne gândim, de exemplu, la „Budulea Taichii“ a lui Slavici, nu și la „Moara cu noroc“. „Fiul vizitiului“, unde un conte își ucide vizitiul pentru că acesta și-a luat singur lemnele care i se cuveneau, aduce o dramă adesea întâlnită la Mihail Sadoveanu („Un om, Bordeienii“). Astfel de apropieri nu dovedesc filiații (filiațiile pot fi căutate, eventual, în legătură cu operele unor scriitori germani), ele relevă capacitatea de a afla motive asemănătoare, figuri și situații tipice pentru realitățile din Transilvania dinainte și de după primul război mondial. Wittstock a realizat lucrări deplin originale, în care trăiește lumea Transilvaniei, peisajul ei, atmosfera ei, chiar dacă nu în înfruntările esențiale între forțele sociale ale epocii. Creația sa reprezintă o frescă largă a mediului rural sau urban transilvănean, zugrăvind oameni de toate naționalitățile și aparținând unor pături și orientări diferite, accentul fiind pus pe acea preocupare specifică lui Wittstock de a înfățișa tablouri de viață, când tragice, când comice, așa cum este viața însăși.

În opera lui Wittstock, în special în creația sa literară din perioada 1930-1939, se remarcă influența lui Goethe, volumul „Abends Gäste“ fiind presărat cu citate din renumitul scriitor german. Astfel, „Tages Arbeit,/abends Gäste!/Saure Wochen/frohe Feste! (Ziua muncă,/seara oaspeți!/Săptămâni amare/sărbători fericite!“)⁷ precede povestirile și nuvelele din acest volum, parte din citat conferind și titlul volumului, iar nuvela „Miesken și Riesken“ este precedată de un alt citat din Goethe.

„Wind ist der Welle/Lieblicher Buhler;/Wind mischt vom Grund aus/Schäumende Wogen“ („Vântul este precum valul/Dulcilor iubiți;/ Vântul amestecă din adâncime/Valurile înspumate“)⁸.

În această nuvelă, două fete sărace, apăsate de exploatare și război, surori de o uimitoare asemănare între ele, nu destăinuie nimănui căreia dintre ele îi aparține copilul nelegitim și îndură ostilitatea oficialităților. „Ein Ausflug mit Onkel Flieha“ („O excursie cu unchiul Flieha“) este întâmplarea comică a bătrânului dricar, mândru să contribuie la activitatea unei asociații, dar pe care și vechile deprinderi de cioclu și obișnuința cailor îl fac de rușine. Contraste comice se regăsesc în „Der Hochzeitsschmuck“ („Salba miresei“), unde un grup de târgoveți cheflii și superficiali caută de zor o bijuterie, considerată furată. Episoade ca acestea, multe dintre ele cunoscute sau trăite de autor însuși, sunt urmărite într-un cadru amplu prezentat, cu descrieri bogate și portretizări reușite, subliniindu-le dramatismul sau comicul și închegându-se într-un tablou unitar, care sporește el însuși valoarea nuvelor lui Erwin Wittstock. Tensiunea dramatică a nuvelor crește în perioada mai nouă a creației sale literare, între care, în primul rând, „Die Begegnung“ („Întâlnirea“) și „Der Sohn des Kutschers“ („Fiul vizitiului“).

⁷ Erwin Wittstock, *Abends Gäste*, București, Editura Kriterion, 1982

⁸ *Ibidem*, p. 217

„Întâlnirea“ este drama unui intelectual proiectată pe fundalul unei drame colective a războiului. Mai mult decât cu un reprezentant al armatei adverse, eroul nuvelei „se întâlnește“ cu sine însuși, se regăsește, măsoară tragismul existenței sale de până atunci, conformistă, depersonalizată, dezumanizată. Autorul însuși, zguduit de noua dramă pe care o trăia – este vorba de cel de-al doilea război mondial – în care fusese târâtă țara copilăriei, a adolescenței și întregului său destin uman, a răscolit în amintiri, de unde a adus la suprafață o întâmplare cu un profund mesaj în actualitate. „Fiul vizitiului“ este tot rezultatul unei experiențe proprii și tot a anilor primei tinereți, când, student fiind, a dat meditații într-un sat din Câmpia ardeleană, unde a cunoscut drama lui Ludwig Molnár, figura centrală a nuvelei.

Într-o scrisoare, care datează din anul 1950, adresată lui Alfred Margul Sperber, Wittstock menționa faptul că nuvela ar mai trebui prelucrată înainte de a fi trimisă editurii Hoffmann und Campe, relatând totodată originea acestei nuvele: „*Pe când eram înscris la Universitatea din Cluj, am fost nevoit, din motive financiare, să-mi câștig existența - ca meditator – timp de un an în Câmpia ardeleană, în acele condiții cunoscându-l pe tânărul Ludwig Molnár, fiul vizitiului*“⁹.

Ca și în cealaltă nuvelă, și aici apare un erou de altă naționalitate decât cea germană, a autorului. Dramatismul rezultă însă nu dintr-un conflict interior, etic, ci dintr-unul de clasă. Între conte, reprezentant autentic al mentalității feudale anacronice, și lumea oamenilor simpli, înfruntarea este deschisă, conflictul fiind ireductibil. Bătrânul aristocrat, care dispune după bunul său plac de viața oamenilor de pe moșie, vede stându-i în față o nouă viață, întruchipată tocmai în acești oameni, necunoscută lui până atunci. „*Vina*“ bătrânului vizitiu, pentru care contele îl ucide, este de fapt expresia imposibilității vechilor relații feudale de a mai dăinui în noile condiții. Atitudinea tânărului fiu al vizitiului este ea însăși un semn al ridicării unei lumi până atunci ingenuncheată și umilită. Fiind considerată una dintre cele mai reușite creații ale lui Wittstock, nuvela a fost tradusă în română, maghiară, engleză, franceză și vietnameză.

Erwin Wittstock a căutat și sufletele curate, capabile să trăiască sincer o dramă, să aibă sentimente umane, de felul personajelor din „Întâlnirea“. Așa sunt și cele două surori din nuvela „*Miesken și Riesken*“, personajele țărănești din „*Fiul vizitiului*“ și chiar bietul bătrân Flieha sau vrednica Sarolta din „*Salba miresei*“, aceste două ultime personaje fiind caracterizate în interiorul unor episoade comice.

Problematika unor astfel de eroi nu depășește totuși viziunea realist-critică, de partea căreia s-a situat scriitorul în întreaga sa operă, aducând însă un mesaj de încredere în oameni, în existența unor valori morale superioare, în capacitatea unor oameni de a se ridica mai presus de cufundarea lentă și continuă a unei lumi, de a se smulge din rutină și indiferența față de durere și umilința.

BIBLIOGRAFIE

1. Berceanu, Maria, Wagner Udo Peter, Wittstock, Joachim și alții, *Beiträge zur Geschichte der rumäniendeutschen Dichtung. Die rumäniendeutsche Literatur in den Jahren 1918-1944, Redigiert von Joachim Wittstock und Stefan Sienerth*, București, Editura Kriterion, 1992
2. Florstedt, Renate, *Wortreiche Landschaft. Deutsche Literatur aus Rumänien – Siebenbürgen, Banat, Bukowina. Ein Überblick vom 12. Jahrhundert bis zur Gegenwart*, Leipzig, Editura BlickPunktBuch, 1998
3. Grunewald, Eckhard, Sienerth, Stefan, *Deutsche Literatur im östlichen und südöstlichen Europa*, München, Verlag Deutsches Kulturwerk, 1997
4. Göllner, Carl, Wagner Udo Peter, Wittstock, Joachim și alții, *Beiträge zur Geschichte der rumäniendeutschen Dichtung. Die Literatur der Siebenbürger Sachsen in den Jahren 1849-1918, Redigiert von Joachim Wittstock und Carl Göllner*, București, Editura Kriterion, 1979
5. Markel, Michael, Motzan, Peter, *Deutsche Literatur in Rumänien und das „Dritte Reich“*, München, Editura IKGS, 2003
6. Myß, Walter, *Lexikon der Siebenbürger Sachsen*, Austria, Editura Wort und Welt, 1993
7. Nürnberger, Helmuth, *Geschichte der deutschen Literatur*, München, Bayerischer Schulbuch-Verlag, 1992
8. Wittstock, Erwin, *Abends Gäste*, București, Editura Kriterion, 1982
9. Wittstock, Erwin, *Die Schiffbrüchigen*, București, Editura Kriterion, 1986
10. Wittstock, Erwin, *Einkehr. Prosa aus Siebenbürgen*, München, Verlag Südostdeutsches Kulturwerk, 1999
11. Wittstock, Erwin, *Zineborn*, București, Editura Kriterion, 1979

⁹ Scrisoare către Alfred Margul Sperber. În: Erwin Wittstock, *Die Schiffbrüchigen*, p. 431